

ter nagedachtenis aan

EELKE ROELOF POSTMA

(14 jan. 1924 – 11 nov. 1995)

DE SCHRIFT OPENT EEN VERGEZICHT

Gebundelde bijdragen tot de exegese van het Nieuwe Testament

door

Dr. D. Holwerda

Tweede aangevulde en herziene uitgave

 Uitgeverij Van Wijnen - Franeker

© 2019 Uitgeverij Van Wijnen, Postbus 172, 8800 AD Franeker
Omslagillustratie Rietje Holwerda-Bulthuis
Omslagbelettering Ontwerpbureau Garage/bno
ISBN 9789051944488
NUR-code 700

De eerste editie van dit boek is in 1998 verschenen bij Uitgeverij Voorhoeve, Kampen.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

WOORD VOORAF

Toen ik in 1933 naar het gymnasium ging, had ik het voornemen predikant te worden. Mijn vader was het, en een tien jaar oudere broer werd het ook. Maar het duurde niet lang, of met name de klassieke talen en de wiskunde gingen mij hevig boeien. Na de vierde klas was de keus tussen alpha en bèta verre van gemakkelijk; ze werd tot vrijwel het laatste moment uitgesteld. Van de uiteindelijke keus voor de klassieken (en speciaal voor het Grieks) heb ik echter nooit spijt gehad. Ik ben zelfs dankbaar dat ik geen predikant ben geworden: in de twisten die ik in de Gereformeerde Kerken meemaakte zou ik stellig voor de bijl zijn gegaan.

Wat wél bleef, was de liefde voor God en Zijn Woord, mij door mijn ouders bijgebracht. En naarmate mijn kennis van het Grieks breder en dieper werd, groeide de behoefte een kleine bijdrage te leveren aan de verklaring van het Nieuwe Testament. Mijn ‘doelgroep’ was daarbij het kerkvolk waarvan ik deel uitmaakte. Wat ik schreef zal voor die ‘gewone’ kerkgangers best weleens moeilijk zijn geweest. Vooral wanneer men met een nieuwe exegese komt, weet men zich als wetenschapper gehouden deze te verantwoorden. En met name wanneer men daarbij tegenspraak ontmoet, is het weleens nodig ‘wat meer uit de kast te halen’ (zo b.v. in mijn bijdrage over Rom. 11). Toch ben ik me maar blijven optrekken aan wat de onvergetelijke ds. Telder mij eens zei: dat een vrouw uit zijn gemeente die niet meer dan de lagere school had gevolgd, mijn artikelen met graagte en stichting las.

Het overgrote deel van mijn bijdragen is in deze nieuwe uitgave ongewijzigd of met lichte retouches herdrukt¹. Slechts enkele werden ingrijpender omgewerkt. Wel heb ik de sinds enkele jaren door de *Opbouw*-redactie gewenste perikopenindeling nu ook in de eerdere artikelen doorgevoerd. Voor een aantal leek groepering binnen grotere eenheden zinvol. Dit betreft de talrijke bijdragen over de vrouw (in ambt en huwelijk) en natuurlijk ook die waar mijn specialismen (tekstkritiek en semasiologie) in het spel waren. Overigens zijn de grenzen daar niet altijd scherp getrokken².

Wat de lezers van mijn bijdragen aan vruchten plukten, kreeg ik maar zeer sporadisch te horen. Mijzelf echter heeft deze bestudering van Gods Woord onnoemelijk gelukkig gemaakt. Met name de samenhang van OT en NT is mij hoe langer hoe meer gaan verrassen: hoe Abraham Jezus’ dag en Jesaja Jezus’ heerlijkheid zag; hoe Jezus’ gericht over Jeruzalem in het boek Openbaring vooral in termen van uit- en intocht is verwoord. Zo ben ik beter gaan verstaan, hoe het mogelijk was dat de Emmaüsgangers van Jezus uitgelegd kregen, wat bij Mozes en de profeten over *Hem* geschreven stond. Aan de verwondering over dit onderwijs zoals de dichter Jaap Zijlstra die zo ontroerend verwoordde (*LvdK* 73), ontleende ik de titel voor deze bundel.

Het handjevol mensen dat de jaren door mij met waardering en kritiek aanmoedigde, ben ik dankbaar. Helaas heeft een van de meest prominenten van hen, mijn vriend ds. E.R. Postma, de verschijning van deze bundel niet meer mogen beleven. Juist hij heeft door mij scherpe en gerichte vragen te stellen bij herhaling als ‘startmotor’ gefungeerd voor mijn exegetische onderzoekingen. Aan zijn nagedachtenis zij deze bundel dan ook gewijd.

Mijn schoondochter Rietje dank ik hartelijk voor het ontwerpen van een passende band, Helen Postma-Blom voor het op de schijf brengen van tekst en registers, en mijn vrouw voor haar hulp bij het samenstellen en corrigeren van deze bundel.

Zuidhorn, januari 1998

1. Ze werden in eerster instantie voor het merendeel gepubliceerd in *Opbouw* (vanaf 1957), voor een kleiner deel in *De Reformatie* (tussen 1948 en 1957). Enkele verschenen in *Cornu*, *Kerygma* en *Lucerna*.
Als spelling ben ik altijd die blijven hanteren, die ik in 1934 op het gymnasium verplicht werd te schrijven. Van latere veranderingen, die tot op de dag van heden doorgaan, heb ik me nauwelijks iets aangetrokken. Afwijkingen komen ten dele voor rekening van zettters; bij de heruitgave heb ik me niet tot het uiterste ingespannen, op dít punt alles recht te trekken.
2. Zo komen met name tekstkritische kwesties in meer artikelen ter sprake dan in die welke men in hfdst. III vindt ondergebracht; zo b.v. in de artikelen over Fil. 3, Hebr. 2: 8b-10 en 1 Petr. 2: 17. Ook worden in het artikel over Fil. 4: 8, 9 met name stilistische en semasiologische vragen behandeld.

BIJ DE HERZIENE UITGAVE

In het *Woord vooraf* noemde mijn vader deze bundel ‘een kleine bijdrage ... aan de verklaring het Nieuwe Testament’. Een understatement, zowel wat de omvang als de diepgang van het gebodene betreft. Na het verschijnen van het boek bleef hij schrijven, tot kort voor zijn sterven in 2011. Wat niet sindsdien in aparte uitgaven verscheen (*Hebreeën*, Vertaling met korte aantekeningen en achttien bredere studies, 2003; *Uit Egypte heb Ik mijn zoon geroepen*, De kern van de ‘Openbaring aan Johannes’, 2006 en *Gespitst op het komende Pinksterfeest*, Het evangelie naar Johannes vertaald en verklaard, 2009) is in deze aangevulde en herziene uitgave opgenomen onder handhaving van dezelfde indeling van het boek.

K. Holwerda,
Amsterdam, mei 2019

INHOUD

I. *Afzonderlijke teksten*

De enge poort en het smalle pad in het licht van Christus' herderschap (Mt. 7: 13, 14 en 21-23)	13
Het verzet tegen Jezus' vervulling van Mozes' wet (Mt. 11: 12 en Lc. 16: 16)	17
Fundament en struikelblok (Mt. 16: 18)	19
Onze invloed op Gods rechtspraak (Mt. 18: 20)	20
Iemand had twee kinderen (Mt. 21: 28-32)	22
Het niet op prijs gestelde bruiloftsmaal (Mt. 22: 14)	28
Vertrouwing in vervolging (Mc. 10: 29-30)	31
'Vaderen' en 'kinderen' (Lc. 1: 17)	33
Geen 'herberg' in Lc. 2: 7?	35
Antwoord aan ds. Smouter	41
Het zwaard door Maria's ziel (Lc. 2: 34-35)	43
Hoe maken wij ons gewild bij God? (Lc. 6: 32-35)	45
Hoe oud was Anna? (Lc. 2: 37)	47
Een gelijkenis in viervoud (Lc. 6: 39-45)	49
Geduld brengt de Rechter in diskrediet (Lc. 18: 8)	51
Jezus weet zijn dood nabij (Lc. 22: 37)	53
Brandende harten (Lc. 24: 32)	55
Johannes over Johannes (De evangelist over de Doper)	57
Het licht der mensen (Jh. 1: 4b)	64
Het waarachtige licht (Jh. 1: 9)	67
Mozes en Jezus Christus (Jh. 1: 17, 18)	70
Bestendige gunst voor ons allen (Jh. 1: 14-17)	77
De noodzaak der wedergeboorte gebleken (Jh. 3: 7, 8)	81
De zonde van Deuteronomium 18: 19 (Jh. 3: 11)	83
Aardse en hemelse dingen (Jh. 3: 12)	86
Behouden worden van de toorn (Jh. 3: 13-15)	90
Jezus als bruidegom (Jh. 3: 27-30)	92
De Zoon des mensen (Jh. 5: 25-27)	94
Waren de joodse leiders blij met Johannes de Doper? (Jh. 5: 35)	97
Geest en vlees (Jh. 6: 61-63)	99
Pas door de dood heen rechter (Jh. 8: 25-27)	102
Zoon en slaaf (Jh. 8: 34-36)	105
De dag van Christus (Jh. 8: 56)	108
Wat de Vader Mij gegeven heeft (Jh. 10: 28c-30)	111
Van heerlijkheid tot heerlijkheid (Jh. 12: 28)	114
Opstanding en gericht (Jh. 12: 31)	116
Gods heerlijkheid zien	119
Geest – wereld – discipelen (Jh. 14: 17-19)	124
Mijn rijk is niet van deze wereld (Jh. 14: 27a)	130
Een met God (Jh. 17: 20-23)	134
Een goede reputatie bij de buitenwacht (Hd. 4: 32-33)	141

Vergelijking van NBV en NBG (Hd. 5: 12-14)	142
Waarom had Simon de tovenaarspart noch deel? (Hd. 8: 21)	145
Predestinatie in Handelingen? (Hd. 13: 48)	149
De naam die over ons is uitgeroepen (Hd. 15: 14-17)	152
De plek en de plicht van de volken (Hd. 17: 26-27)	154
Rechtvaardigheid Gods uit geloof tot geloof (Rom. 1: 17)	157
De rollen verwisseld (Rom. 2: 14, 15)	165
Roem hebben bij God (Rom. 4: 2)	171
Waar de erfenis wordt uitgedeeld (Rom. 4: 13)	173
'Gij hebt volharding nodig' (Rom. 5: 1a)	181
Model aan uw leven (Rom. 6: 17b)	188
Wandelen naar het vlees (Rom. 8)	190
De aanneming tot zoon (Rom. 8: 23)	193
De Geest die ons bewoont (Rom. 8: 27)	194
'Looft Hem, nu die erfenis naar Zijn woord bevestigd is' (Rom. 9: 1-13)	195
Een paar opmerkingen over Rom. 9: 21-22	202
Gods verrassende keuze onder de nieuwe bedeling (Rom. 9: 30-32)	204
Nieuws dat ons blij maakt (Rom. 10: 15)	206
Heel Israël behouden (Rom. 11: 25-27)	208
David en de vaders als erbarmingsmotieven (Rom. 11: 28)	240
Is Christus verdeeld? (1 Cor. 1: 13)	245
Het zwakke van God (1 Cor. 1: 25)	247
Een niet onderkend kwalificerend participium? (1 Cor. 12: 2)	249
Paulus' waardering van de 'didachè' (1 Cor. 14: 31)	252
'Voor de doden gedoopt' (1 Cor. 15: 29-31a)	256
Facelift in het aanschijn van de dood (2 Cor. 3)	262
Jezus het stralend teken van Gods majesteit (2 Cor. 4: 3-6)	267
Verheugd om Gods geducht vermogen (2 Cor. 12: 9)	269
De bakens verzetten (2 Cor. 12: 9b)	270
De middelaar in Gal. 3: 19, 20	271
Mens en engel in Gods nieuwe schepping (Ef. 3: 8-13)	276
Elkander onderdanig (Ef. 5: 21)	282
'Dienen' en 'zich onderwerpen'	290
Slotopmerkingen inzake Efeze 5	293
Christus roept de bijstand van zijn gemeente in (Ef. 5: 26)	294
Het woord dat als licht fungeert (Fil 2: 16)	296
Problemen in Filippenzen 3	297
Een christelijke gedragsregel (Fil. 4: 8, 9)	305
'Leringen van mensen' (Col. 2: 20b-22)	311
Goed voorgaan doet goed volgen (1 Thess. 1: 5b-6)	316
Enkele opmerkingen over de exegese van 1 Tim. 5: 4	318
Nieuwtestamentische Korach-figuren (2 Tim. 2: 16-21)	331
De wervende kracht van een christelijk leven (Tit. 2: 11, 12a)	333
Israëls luister: voorschot op Jezus' dood (Hebr. 2: 8b-10)	338
Plaats des berouws (Hebr. 12: 17)	344
De geesten der volmaakte rechtvaardigen (Hebr. 12: 23)	347
In lijden verbonden (Hebr. 13: 3)	350
Barmhartigheid en oordeel (Jak. 2: 13)	351

De wereld der ongerechtigheid en het rad der geboorte (Jak. 3: 6)	353
Des te grotere genade (Jak. 4: 6)	355
De broeder en de wet (Jak. 4: 11, 12)	359
De rechter staat voor de deur (Jak. 5: 6)	362
Doortastendheid in ons bidden (Jak. 5: 16)	364
Redelijk en onvervalst (1 Petr. 2: 2)	365
De steen met een dubbele functie (1 Petr. 2: 4-8)	367
Vrijheid: gelijkheid? (1 Petr. 2: 17)	370
Enkele opmerkingen over de uitleg van 1 Petr. 3: 19	376
Dragers van Gods geest (1 Petr. 4: 14)	383
Gods evenbeeld (1 Petr. 5: 2a)	385
Uitzien naar de vervulling der profetie (2 Petr. 1: 20)	386
Nachtlamp en morgenster (2 Petr. 1: 19)	389
Laat zien je licht (Mt. 6: 22-23)	391
Petrus over de zondvloed (2 Petr. 3: 5, 6)	393
Wat wij zijn en wat wij zullen zijn (1 Jh. 3: 2)	395
‘God is meerder dan ons hart’ (1 Jh. 3: 20b)	398
Onze onderlinge liefde (1 Jh. 4: 17)	401
De drie getuigen (1 Jh. 5: 5-12)	402
God als getuige hebben (1 Jh. 5: 9-12)	406
De profetie van Henoch (Jud. 14)	409
Tekst en uitleg van Jud. 19-23	412
Gast en gastheer (Op. 3: 20)	415
Het boek des levens en de boekrol uit Op. 5	417
Schape uit een andere stal (Jh. 10: 16)	423
Het van Godswege overbrengen van een aanklacht (Op. 6: 9)	426
De zeven zegelen (Mt. 24 en Op. 6: 12 – 7: 3)	428
De eschatologische rede bij Mattheüs (Mt. 10 en 24)	444
De 144.000 en de schare die niemand tellen kon (Op. 7: 4-9)	451
Drie oudtestamentische sleutels op sloten van het boek Openbaring	454
Ter verdere decodering van het boek Openbaring I	461
Ter verdere decodering van het boek Openbaring II	466
Aanvullingen op de uitleg van het boek Openbaring	472
Het beest uit Openbaring 17	474
Stad en land, als God de beker reikt (Op. 16: 19)	482
Het geding der martelaren (Op. 20: 4)	486
Jeruzalem of Rome? (Op. 21: 4)	488

II. *Uit de woordenschat van het Nieuwe Testament*

De woordenschat van het Griekse Nieuwe Testament	491
De betekenis van <i>authentēoō</i> (1 Tim. 2: 12)	495
Wat is ‘vervulde blijdschap’?	500
‘Blijven’ in het Nieuwe Testament	505
Eeuwig leven	514
Geloofsgenoten? (Gal. 6: 10)	515
Genade	519

De betekenis van 'Gods' in enkele nieuwtestamentische verbindingen	522
Wat betekent de term 'grondlegging der wereld' in het Nieuwe Testament?	531
Efeze 1 en Galaten 3 (opnieuw 'de grondlegging der wereld')	548
Een opmerkelijke drieslag (opnieuw 'de grondlegging der wereld')	553
Enkele opmerkingen over het begrip 'heerlijkheid' in het Nieuwe Testament	555
Het beeld van de kleding bij Paulus	566
'De overigen'	577
Enkele facetten van het begrip 'waarheid' in het Nieuwe Testament	580
De Zoon des mensen	588
Vullen en volheid in enkele brieven van Paulus (Ef. 4: 10; 1: 23b; 3: 19)	594

III. *Tekstkritische, idiomatische en stilistische kwesties*

Punten en komma's	I (Rom. 8: 33-37)	599
	II (Jak. 4: 2)	603
	III (Jh. 17: 20-23)	604
	IV (Jh. 17: 7, 8)	609
Gevolmachtigd rechter (Jh. 5: 28)		613
Is de getrouwde man verdeeld? (1 Cor. 7: 33, 34a)		617
De omlijsting van 1 Cor. 14: 34, 35 I		622
De omlijsting van 1 Cor. 14: 34, 35 II		628
Liefhebben en gekend worden (1 Cor. 8: 1b-3)		634
Wat gebeurt er met de aarde? (2 Petr. 3: 10)		636
Accentverschuiving (1 Cor. 4: 12b, 13a)		639
Twee vergelijkbare exegetische problemen (1 Cor. 2: 13 en Gal. 2: 19)		641
Retorische reeksen in Paulus' brieven		643
Eindtoestand of beginsituatie?		648
Nogmaals de 'progressive form' bij Lucas		652

IV. *De vrouw (in ambt en huwelijk)*

Discussienota inzake vrouwelijke ambtsdragers	657
Antwoord aan ds. G. Janssen	669
'Achtergrondinformatie' bij 1 Cor. 14: 35	674
Kent de Schrift vrouwelijke diakenen?	675
1 Timotheüs 2 en Numeri 30	682
Een nieuwe categorie in 1 Tim. 3: 11?	684
Man-en-vrouw I	686
Man-en-vrouw II	691
Het boek van het leven	695
<i>door Klaas Holwerda</i>	
Register op Bijbelplaatsen	699